

**CERCETĂRI ARHEOLOGICE PREVENTIVE LA
BISERICA FORTIFICATĂ DIN ȘEICA MICĂ, JUD. SIBIU
CAMPANIA ANULUI 2021**

Adrian Nicolae Șovrea

Lucian Blaga University of Sibiu

nicolae.sovrea@ulbsibiu.ro

Ioan Marian Țiplic

Lucian Blaga University of Sibiu

ioan-marian.tiplic@ulbsibiu.ro

Abstract: *The 2021 excavations indicate that the church's ground plan has not undergone major changes. In the chancel area, the buttress foundation is bonded with the choir foundation, and both foundation soles lie at the same depth (c. -204 cm). By contrast, in the nave the buttress foundation is not bonded with the nave foundation, indicating a later addition. Notably, nave buttresses occur only on the south side, with no corresponding elements on the north.*

The chancel and buttress investigated in Trench C8 show a c. 10 cm-wide offset, suggesting a subsequent structural modification. This observation is consistent with the historiography, which notes that in the early 16th century the choir was heightened by adding a fortified level with loopholes and that the buttresses were extended (Fabini 2012, 130). The stratigraphic sequence supports a relative chronology with three principal phases: (1) an initial construction stage of the church, associated with an early burial horizon dated to the 14th–15th centuries; (2) alterations to the choir, corresponding to a second burial horizon; and (3) later modifications to the nave, including the abandonment of the collateral aisles, associated with late burials characterized by very deep grave pits. In addition to church-related contexts, the excavations documented earlier occupation evidence. In C6, below the burial layers, two ovens were identified, predating the church. In C7, also beneath the burial level, features interpreted as a dwelling—most likely of Early Iron Age date—were recorded. (The ceramic assemblages from these contexts have not yet been analyzed.)

Keywords: Șeica Mică, Transylvania, Church archaeology, fortified Church, rescue archaeological excavation

Autorizație: nr. 501/17.10.2018

Perioada de desfășurare: septembrie-octombrie 2021

Colectiv: Prof.univ.Dr.habil. Ioan Marin Țiplic (responsabil științific), dr. Maria Emilia Țiplic (responsabil de sector), dr. Alexandru-Florin Cioltei (membru colectiv de cercetare), dr. Corina Hopârtean (membru colectiv de cercetare).

Introducere

Biserica evanghelică se află în centrul localității. Săpăturile preventive s-au derulat cu ocazia restaurării bisericii în cadrul unui proiect cu fonduri europene. Fiind monument de categoria A s-a cerut cercetare arheologică preventivă. Este a doua campanie, prima fiind cea din anul 2018.

În 2021 au fost trasate 5 casete (C6, C6A, C7, C8, C9) astfel: C6 pe latura de nord a navei la joncțiunea corului cu nava; C6A în prelungirea C6 la 6 metri nord de aceasta; C7 pe latura de sud între contraforții 4 și 5 de pe latura de sud, începând numerotarea contraforților de la vest spre est; C8 pe latura de sud a corului între contraforții 2 și 3 începând numerotarea de la vest la est; C9 pe latura de nord la 5 m vest de C6.

Dimensiunile secțiunilor sunt: C6 (2x4m), C6A (2x2.5m) C7 (2x4m), C8 (1,5x3m), C9 (1.50x1.50m).

Rezultatele cercetării

În această etapă s-a urmărit obținerea de informații cu privire la planimetria bisericii și a unor eventuale etape de construcție, identificarea zidului primei incinte, adâncimile fundațiilor navei și a contrafortului, relația dintre fundația navei bisericii cu contraforturile, relația dintre eventualele morminte descoperite cu etapele de construcție a bisericii.

Secțiunea de pe latura de sud a corului a avut scopul de a observa fundația corului și relația acestuia cu contrafortul. În continuare descrierea rezultatelor pe casete.

C6

Dimensiuni: 2x4 m. Caseta a fost trasată pe latura de nord a bisericii la intersecția peretelui ridicat pentru scara care urcă la amvon cu nava. Pe latura de nord biserica nu are contraforți, caseta fiind trasată la 92 cm vest de sacristie. Trasarea ei a urmărit etapele de construcție a acestui perete și relația cu nava bisericii, de asemenea adâncimea fundației, stratigrafia și raportul eventualelor morminte cu etapele de construcție a bisericii.

În urma cercetării arheologice, la adâncimea de -46 cm față de nivelul actual a ieșit o fundație lată de 80 cm ce intră sub elevația actuală. Adâncirea s-a făcut până sub talpa acestei fundații la -172 cm față de nivelul actual.

În timpul adâncirii la -30-40 cm față de nivelul actual au ieșit o țeavă de gaz și o țeavă de plastic de drenaj ceea ce a îngreunat adâncirea.

Au fost descoperite 30 de morminte (M16, M17, M27, M28, M29, M30, M31, M32, M33, M34, M38+M39, M40, M41, M42, M43, M44, M45, M46, M47, M54, M55, M58, M59, M60, M61, M62, M69, M70, M71, M72), din perioade diferite, atât târzii cât și timpurii, însă fără inventar. Mormintele M38-M39 sunt mamă și copil.

La adâncimea de -140-150 cm față de nivelul actual sub nivelele de înmormântări au ieșit două cuptoare, ce țin de o perioadă anterioară bisericii.

Inventarul arheologic din C6 constă în ceramică din două perioade istorice total diferite: din preistorie și din evul mediu.

Descrierea mormintelor:

M16: orientare E-V; tip mormânt: individual; gen: copil (infant); starea scheletului: craniul sfărâmat, brațul/antebrațul stâng lipsesc, la fel și pe partea dreaptă, iar piciorul stâng lipsește de asemenea, în timp ce din piciorul drept s-a păstrat doar

femurul; dimensiunea totală (ce a mai rămas) este de 58 cm; dimensiuni craniu: 14x14 cm; dimensiune bazin: - ; lungime femur: 16.5 cm; brațele par a fi fost depuse pe bazin (degetele mâinii drepte sunt pe bazin); umplutura gropii: pământ negru cu bucăți de cărămidă și țiglă, mortar, piatră, alte oase, ceramică; adâncimea: -70 cm; încadrare: perioadă târzie post reformă. Fără inventar.

M17: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: copil (infant); starea scheletului: s-au păstrat părți din craniu și coaste, restul de oase în profilul estic; dimensiunea totală (ce se vede): 28 cm; dimensiuni craniu: 12x12 cm; lungime femur: - ; brațele - ; umplutura gropii: pământ negru cu bucăți de cărămidă și țiglă, mortar, piatră, alte oase, ceramică; adâncimea: -70 cm; încadrare: perioadă târzie post reformă. Fără inventar.

M27: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult; starea scheletului: partea dreaptă lipsește, craniul distrus, lipsesc coaste, iar scheletul de la jumătatea femurului intră în profil; dimensiunea totală (ce se vede): 80 cm; dimensiuni craniu: - dimensiune bazin: - ; lungime femur: - ; brațele: - ; umplutura gropii: pământ negru cu bucăți de cărămidă și țiglă, mortar, piatră, cuie de sicriu, alte oase, ceramică; adâncimea: -97 cm; încadrare: perioadă târzie post reformă. Fără inventar.

M28: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult; starea scheletului: s-au păstrat părți din craniu și coaste, brațul drept (tăiat de M27); dimensiunea totală (ce a mai rămas): 48 cm; dimensiuni craniu: - ; lungime femur: - ; brațele - ; umplutura gropii: pământ negru cu bucăți de cărămidă și țiglă, mortar, piatră, alte oase, cuie, ceramică; adâncimea: -97 cm; încadrare: perioadă târzie post reformă. Obs.: tăiat de M27, care la rândul lui a fost tăiat de M16. Fără inventar.

M29: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: lipsește craniul, partea dreaptă a scheletului cu coaste și braț lipsesc, iar partea stângă a scheletului a rămas în profilul nordic. Dimensiunea totală (fără craniu): 134 cm; dimensiuni craniu: - ; dimensiune bazin: - ; lungime femur: 41 cm ; brațele: antebrațele par a fi fost depuse paralel deasupra bazinului. Umplutura gropii: pământ negru afânat cu bucăți de cărămidă și țiglă, mortar, alte oase, cuie, ceramică. Adâncimea: -108 cm. Încadrare: perioadă târzie post reformă. Obs.: tăiat de M33. Fără inventar.

M30: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: tăiat de M33 și M34 din schelet s-au păstrat părți din brațe, antebrațe, câteva coaste și vertebre. Dimensiunea totală (ce s-a mai păstrat): 29 cm; dimensiuni craniu: - ; dimensiune bazin: - ; lungime femur: - ; brațele: antebrațele erau duse spre bazin și încrucișate. Umplutura gropii: pământ negru cu bucăți de cărămidă, mortar, alte oase, cuie, ceramică. Adâncimea: -114 cm. Încadrare: perioadă târzie post reformă. Obs.: tăiat de M31 în zona capului și de un alt mormânt, M34, în zona bazinului și picioarelor. Fără inventar.

M31: orientare V-E; tip mormânt: dublu; gen: adult. Starea scheletului: două morminte suprapuse din aceeași groapă; zona craniului în profil vestic. Dimensiunea totală (ce se vede): 140 cm; dimensiuni craniu: - ; dimensiune bazin: 27 cm ; lungime femur: 33 cm; brațele: antebrațele aduse paralele deasupra bazinului. Umplutura gropii: pământ negru cu bucăți de cărămidă, piatră, mortar, alte oase, cuie, ceramică. Adâncimea: -120 cm. Încadrare: perioadă târzie sec. XVII-XVIII. Obs.: taie mormintele M30, M32, M33. Fără inventar.

M32: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: s-au păstrat femurul drept și oasele gambei, atât de pe dreapta cât și de pe stânga; intră în profil vestic. Dimensiunea totală (ce se vede): 86 cm; dimensiuni craniu: - ; dimensiune bazin: - ; lungime femur: 40 cm; brațele: - . Umplutura gropii: pământ negru cu bucăți de cărămidă, urme de mortar, cuie de sicriu, alte oase. Adâncimea: -120 cm. Încadrare: perioadă târzie post reformă. Obs.: partea stângă tăiat în zona femurului de M31. Fără inventar.

M33: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: s-au păstrat oasele de pe partea stângă a scheletului, în timp ce oasele de pe partea dreaptă au fost tăiate de M33 și de la bazin în sus intră în profilul vestic. Dimensiunea totală (ce se vede): 102 cm; dimensiuni craniu: - ; dimensiune bazin: - ; lungime femur: 41 cm; brațele: antebrățele erau încrucișate deasupra bazinului . Umplutura gropii: pământ negru cu bucăți de cărămidă, urme de mortar și ceramică. Adâncimea: -120 cm. Încadrare: perioadă târzie post reformă. Obs.: partea dreaptă a scheletului tăiată de M31. Fără inventar.

M34: orientare V-E. Stare: *in situ* s-a surprins doar partea superioară a craniului, restul scheletului fiind în profilul estic. Obs.: taie pe M30. Adâncime -114 cm. Fără inventar.

M38 și M39: orientare V-E; tip mormânt: dublu (mamă și copil). Fără inventar.

- M38: gen: adult (F). Starea scheletului: craniul spart în timpul săpăturii; de la bazin este suprapus de M39; intră în profilul estic de la genunchi în jos; ambele schelete erau poziționate între fundațiile descoperite în secțiune. Dimensiunea totală (ce se vede): 100 cm; dimensiuni craniu: aprox. 12 cm în diametru ; dimensiune bazin: 26 cm; lungime femur: aprox. 40 cm; brațele: antebrățele par a fi fost duse pe bazin și încrucișate. Umplutura gropii: pământ negru cu bucăți de cărămidă, urme de mortar. Adâncimea: -102 cm. Încadrare: perioadă târzie post reformă.
- M39: gen copil. Starea scheletului: a fost atins de muncitori în timpul săpăturii; s-au păstrat femurele, parte din bazin, câteva coaste, antebrățele, brațul stâng. Dimensiunea totală (ce se vede): 40 cm; dimensiuni craniu: - ; dimensiune bazin: 20 cm; lungime femur: - ; brațele: întinse pe lângă bazin. Umplutura gropii: pământ negru cu bucăți de cărămidă, urme de mortar. Adâncimea: -102 cm. Încadrare: perioadă târzie post reformă.

M40: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adolescent. Starea scheletului: distrus parțial în timpul săpăturii; lipsește partea stângă a scheletului tăiată de gropile lui M27 și M28; de la nivelul femurului intră în profilul estic. Dimensiunea totală (ce se vede): 64 cm; dimensiuni craniu: 18x14 cm; dimensiune bazin: 20 cm; lungime femur: - ; brațele: ?. Umplutura gropii: pământ negru cu bucăți mici de cărămidă, piatră, urme de mortar, ceramică. Adâncimea: -102 cm. Încadrare: perioadă târzie post reformă. Obs.: partea stângă a scheletului tăiată de M27 și M28. Fără inventar.

M41: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: craniul tăiat de fundația descoperită cu cărămidă; nu are bazinul și femurul, care ar fi putut fi scoase la săparea gropilor lui M38 și M39; intră în profilul estic de la nivelul gambelor. Dimensiunea totală (ce se vede): 102 cm; dimensiuni craniu: - ; dimensiune bazin: - ; lungime femur: - ; brațele: - . Umplutura gropii: pământ negru

cu bucăți mici de cărămidă, urme de mortar și ceramică. Adâncimea: -110 cm. Încadrare: perioadă târzie post reformă. Obs.: posibil atins de groapa lui M38 și M39. Fără inventar.

M42: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: lipsește craniul; nu are brațul stâng; intră în profilul estic de la nivelul femurelor. Dimensiunea totală (ce se vede): 57 cm; dimensiuni craniu: - ; dimensiune bazin: 33 cm; lungime femur: -; brațele: antebrățele erau aduse și așezate paralele deasupra bazinului. Umplutura gropii: pământ negru cu bucăți mici de cărămidă, urme de mortar, piatră. Adâncimea: -102 cm. Încadrare: perioadă târzie post reformă. Fără inventar.

M43: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: scheletul deranjat din vechime peste el fiind depuse la un loc alte oase deranjate de o săpătură veche (groapa 1); intră în profilul vestic. Dimensiunea totală (ce se vede): 120 cm; dimensiuni craniu: - ; dimensiune bazin: - ; lungime femur: 40 cm; brațele: - . Umplutura gropii: pământ negru cu bucăți de cărămidă, urme de mortar, piatră, alte oase. Adâncimea: -100 cm. Încadrare: perioadă târzie post reformă. Obs.: deasupra acestui schelet este groapa 1 cu oase redepuse. Fără inventar.

M44: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: craniul tăiat, fără brațul stâng; bazinul nu e întreg; intră în profilul estic. Dimensiunea totală (ce se vede): 64 cm; dimensiuni craniu: - ; dimensiune bazin: - ; lungime femur: -; brațele: antebrățele erau aduse paralel deasupra bazinului . Umplutura gropii: pământ negru cu bucăți de cărămidă, urme de mortar. Adâncimea: -107 cm. Încadrare: perioadă târzie după anul 1500. Fără inventar.

M45: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult (M). Starea scheletului: lipsesc oasele picioarelor (posibil scoase de groapa lui M54). Dimensiunea totală (ce se vede): 75 cm; dimensiuni craniu: 21x14 cm; dimensiune bazin: - ; lungime femur: -; brațele: antebrățele erau aduse paralel deasupra bazinului . Umplutura gropii: pământ negru cu bucăți de cărămidă, urme de mortar. Adâncimea: -116 cm. Încadrare: perioadă târzie după anul 1500. Fără inventar.

M46: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: copil. Starea scheletului: s-au păstrat o parte din bazin (partea dreaptă), oasele antebrățului, coaste, parte din femur; deranjat de M47. Dimensiunea totală (ce se vede): 53 cm; dimensiuni craniu: - ; dimensiune bazin: - ; lungime femur: 22 cm; brațele: antebrățele erau aduse spre bazin și încrucișate . Umplutura gropii: pământ negru cu bucăți de cărămidă, urme de mortar. Adâncimea: -110 cm. Încadrare: perioadă târzie după anul 1500. Fără inventar.

M47: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: nu erau oasele gambei și partea stângă a scheletului (bazin, femur, oasele gambei). Dimensiunea totală (ce se vede): 67 cm; dimensiuni craniu: - ; dimensiune bazin: - ; lungime femur: 40 cm; brațele: antebrățele erau aduse paralel deasupra bazinului. Umplutura gropii: pământ negru cu bucăți de cărămidă, urme de mortar. Adâncimea: -116 cm. Încadrare: perioadă târzie după anul 1500. Fără inventar.

M54: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: intră în profilul estic; e întreg cât se vede; se află sub M42. Dimensiunea totală (ce se vede): 86 cm; dimensiuni craniu: 16x32 cm; dimensiune bazin: 32 cm; lungime femur: - ; brațele: antebrățul drept era dus pe bazin, iar antebrățul stâng întins pe lângă bazin. Umplutura gropii: pământ negru cu bucăți de cărămidă, țiglă, urme de

mortar și var. Adâncimea: -116 cm. Încadrare: perioadă târzie secolele XVII-XVIII. Fără inventar.

M55: orientare V-E. Stare: S-a păstrat doar piciorul drept (osul gambei) și oasele degetelor de la picioare; deranjat de M46. Dimensiunea totală: 50 cm. Adâncimea: -110 cm. Fără inventar.

M58: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: copil. Starea scheletului: *in situ* s-au păstrat partea dreaptă a scheletului cu braț, coaste, bazin, femur, oasele gambei; a fost tăiat de groapa lui M71; dinspre gât în sus intră în profil vest. Dimensiunea totală (ce se vede): 64 cm; dimensiuni craniu: -; dimensiune bazin: -; lungime femur: 26 cm; brațele: antebrațul drept era dus pe bazin, mâna fiind așezată pe bazin. Umplutura gropii: pământ negru cu urme slabe de cărămidă și mortar. Adâncimea: -132 cm. Încadrare: înainte de anul 1500. Fără inventar.

M59: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: *in situ* au fost surprinse doar oasele gambei; de la genunchi în sus intră în profil vest, suprapune pe M72. Dimensiunea totală (ce se vede): 30 cm; dimensiuni craniu: -; dimensiune bazin: -; lungime femur: -; brațele: -. Umplutura gropii: pământ negru cu urme de cărămidă și mortar. Adâncimea: -145 cm. Încadrare: înainte de anul 1500. Fără inventar.

M60: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: *in situ* au mai rămas oasele gambei, femurul drept și mâinile cu degetele, dar nu și antebraț sau braț; deranjat de groapa lui M45 din nivelul anterior. Dimensiunea totală (ce a mai rămas): 90 cm; dimensiuni craniu: -; dimensiune bazin: -; lungime femur: 42 cm; brațele: mâinile se aflau așezate sub nivelul bazinului. Umplutura gropii: pământ negru cu urme de cărămidă. Adâncimea: -155 cm. Încadrare: secolele XIV-XV. Fără inventar.

M61: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: *in situ* a fost surprins doar craniul; restul corpului în profilul estic. Dimensiuni craniu: 16x22 cm. Umplutura gropii: pământ negru cu urme de cărămidă și mortar. Adâncimea: -132 cm. Încadrare: înainte de anul 1500. Fără inventar.

M62: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: *in situ* s-au păstrat doar femurul drept și coastele de pe partea stângă. Dimensiunea totală (ce se vede): 80 cm; dimensiuni craniu: -; dimensiune bazin: -; lungime femur: 42 cm; brațele: -. Umplutura gropii: pământ negru cu urme de cărămidă. Adâncimea: -145 cm. Încadrare: secolele XIV-XV. Fără inventar.

M69: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: copil. Starea scheletului: avea craniul teșit, iar picioarele au fost tăiate la săpare; mandibula arată că era la vârsta când schimba dinții. Dimensiunea totală (ce se vede): 45 cm; dimensiuni craniu: 12x14 cm; dimensiune bazin: 14 cm; lungime femur: -; brațele: întinse pe lângă corp până în dreptul bazinului. Umplutura gropii: pământ negru cu urme slabe de cărămidă. Adâncimea: -136 cm. Încadrare: înainte de anul 1500. Fără inventar.

M70: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: *in situ* au fost surprinse doar oasele picioarelor de la genunchi în jos; restul sunt în profilul vestic. Dimensiunea totală (ce se vede): 40 cm; dimensiuni craniu: -; dimensiune bazin: -; lungime femur: -; brațele: -. Umplutura gropii: pământ negru cu urme de mortar. Adâncimea: -142 cm. Încadrare: secolele XIV-XV. Fără inventar.

M71: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: *in situ* au fost surprinse femurile și oasele gambei drepte; de la bazin în sus intră în profil vest; taie pe M58. Dimensiunea totală (ce se vede): 38 cm; dimensiuni craniu: -;

dimensiune bazin: -; lungime femur: 18 cm; brațele: - . Umplutura gropii: pământ negru cu urme mortar. Adâncimea: -138 cm. Încadrare: înainte de anul 1500. Fără inventar.

M72: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: *in situ* au fost surprinse doar oasele gambei; de la genunchi în sus intră în profil vest, suprapus de M59. Dimensiunea totală (ce se vede): 24 cm; dimensiuni craniu: -; dimensiune bazin: -; lungime femur: -; brațele: - . Umplutura gropii: pământ negru cu urme de ceramică. Adâncimea: -145 cm. Încadrare: secolele XIV-XV. Fără inventar.

Descrierea stratigrafiei:

Stratigrafia profilului estic este formată din patru straturi principale. Primul este stratul vegetal (stratul 1). Sub acest strat avem un nivel de pământ negru cu urme de mortar și cărămidă (stratul 2); acesta este întrerupt înspre profilul de nord de o groapă din pământ negru cu bucăți mari de cărămidă, țiglă și mortar rezultate de la o renovare târzie a bisericii (8). Sub acest strat vine un nivel de înmormântare în care pământul este negru, dar cu cărămidă și mortar (3), de la modificările efectuate la biserică cel mai probabil în jurul anului 1500. Sub acest nivel avem un strat de pământ negru cu fragmente de ceramică și urme de mortar (4). Ultimul strat surprins este din pământ negru cu fragmente ceramică (6). În această stratigrafie surprindem de asemenea fundația descoperită înspre zidul colateralei de nord. Stratul vegetal este la nivelul acestuia.

Stratigrafia profilului vestic prezintă aceleași patru nivele. Avem stratul vegetal care se adâncește până la -20-35 cm (1). Urmează apoi stratul cu pământ negru cu urme de mortar și cărămidă (2), întrerupt înspre profilul nordic de groapa din pământ negru cu bucăți mari de cărămidă, țiglă și cu mortar (8); tot la acest nivel datorită introducerii drenajului o bună parte din strat este cu țeava și nisipul de drenaj. Sub aceste straturi avem nivelul de înmormântare în care pământul negru este amestecat cu mult mortar și cărămidă (3), de la modificările efectuate la biserică cel mai probabil în jurul anului 1500. Înspre fundația descoperită și pintenul care ține de această fundație, sub stratul trei avem un pământ negru cu urme de lut ars și cărbune (9), rezultate cel mai probabil de la cuptorul 2 descoperit pe fundul secțiunii și deranjat de săparea fundației descoperite dar și de alte înmormântări. Sub aceste nivele avem un strat format din pământ negru cu ceramică și urme de mortar (4), ultimul strat. Acesta conține de asemenea și cuptoarele descoperite.

C6A

Dimensiuni: 2x2.5 cm. C6A a fost trasată la 6 metri nord de C6, în prelungirea acesteia. Scopul trasării acestei casete a urmărit identificarea fundației zidului primei incinte a bisericii. Adâncirea s-a oprit la -90 cm atât cât să se observe această fundație.

În urma cercetării a rezultat identificarea în teren a unei părți a primei incinte fortificate. Profilul vestic arată un nivel de călcare actual format din vegetal. Apoi un strat de pământ afânat cu urme de cărămidă și mortar. Urmează un strat ce arată un nivel de dărâmatură format din mortar, cărămidă și piatră. Sub acest strat este un pământ negru cu ceramică.

Observând profilul sudic vedem că sub nivelul vegetal avem un strat de pământ afânat cu urme de cărămidă și mortar, apoi o lentilă de pământ cu bucăți mari de

cărămidă. Sub acest strat este un nivel format din pământ negru cu urme de mortar și bucăți mici de cărămidă. Profilul surprinde o fundație a incintei fortificate alcătuită din cărămidă și piatră prinse cu mortar. Înspre vest această fundație nu continuă ci avem un pământ negru cu fragmente de ceramică.

Profilul de est oferă aceleași informații. Sub stratul vegetal actual avem înspre fundația incintei în pământ negru cu urme de mortar și bucăți mici de cărămidă, iar înspre nord pământ afânat cu urme de cărămidă și mortar, iar sub acest strat un pământ negru cu ceramică.

In situ au fost surprinse și alte aspecte. Printre acestea este un vas fragmentat, iar în jurul acestuia era împrăștiat mult cărbune. Înspre colțul de nord-est era o groapă cu oase de animale, în special de găină/pui. Fragmentele aceluia vas ceramic sunt de culoare cenușie, cu decor de bandă de linii în valuri și bandă de linii drepte, cu buza lată și teșită, iar pe interior se pot observa striățiile de la roata olarului.

C7

Dimensiuni: 2x4m. C7 a fost trasată pe latura de sud a navei la al șaselea contrafort. Biserica are contraforți pe latura de sud a navei și la cor. Numerotarea contraforților de la navă este de la vest la est. Scopul trasării acestei secțiuni a urmărit relația dintre contrafort și fundația navei, adâncimea fundațiilor contrafortului și a navei, situația orizonturilor de înmormântare pe latura de sud.

În urma cercetării s-a constatat că fundațiilor contrafortului și a navei nu se ȧes, iar adâncimea contrafortului este mult mai mică decât a navei. Există și pe latura de sud mai multe orizonturi de înmormântare. Au fost cercetate 24 de morminte (M18, M19, M20, M21, M22, M23, M24, M25, M26, M48, M49, M50, M51, M52, M53, M56, M57, M63, M64, M65, M66a+M66b, M67, M68), din păcate toate fără inventar arheologic. **S-a mai observat un puternic orizont de cultură preistorică (sfârșitul epocii bronzului sau Hallstatt) existent sub nivelele ce ȧin de biserica din prezent.** Mormintele M66a și M66b sunt mamă și copil.

Talpa fundației contrafortului este la aprox. -126 cm față de nivelul actual și nu ȧese cu fundația navei. Talpa fundația navei este mult mai adâncită până la aprox. -220 cm.

Secțiunea a fost cercetată până la adâncimea de -220 cm unde a apărut un complex preistoric. Acesta prezenta o suprafață din pământ lutos galben, cu un amestec de cenușă la suprafață, iar pământul de deasupra era amestecat cu fragmente ceramice. Pentru verificarea situației sub acest complex a fost săpat un sondaj în partea de nord-vest înspre fundația navei. La adâncimea de -270 cm pământul era negru cu urme de galben (brun), tare, cu fragmente preistorice imediat sub complexul preistoric.

În privința mormintelor se pot observa mai multe orizonturi de înmormântare: timpuriu (sec. XIV-XV), târziu post anul 1500 și târziu din secolul al XVIII-lea.

Nivelul de înmormântare târziu din secolul al XVIII-lea prezintă gropi foarte adânci, pornite de la suprafața celui de al treilea strat, precum sunt M52 la -164 cm și M57 la -180 cm adâncime față de nivelul actual și a căror gropi au atins alte morminte mai vechi.

Mormintele târzii post anul 1500 sunt la -130-150 cm față de nivelul actual (M18, M19, M20, M21, M22).

Înmormântări de dinainte de anul 1500 sunt la -160-180 cm, din orizontul timpuriu, sunt mormintelor aflate la -166-180 cm.

Descrierea mormintelor:

M18: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: întreg. Dimensiunea totală: 142 cm; dimensiuni craniu: 14x16 cm; dimensiune bazin: 32 cm; lungime femur: 40 cm; brațele: antebrățele aduse deasupra bazinului și așezate paralel. Umplutura gropii: pământ negru afânat cu bucăți de cărămidă, țiglă și mortar. Adâncimea: -112 cm. Încadrare: post anul 1500. Fără inventar.

M19: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: lipsesc craniul și brațele, care sunt în profilul vestic; femurul drept și oasele gambei lipsesc din vechime; brațul stâng, câteva coaste și parte din bazin au fost scoase la săpare. Dimensiunea totală (ce se vede): 65 cm; dimensiuni craniu: -; dimensiune bazin: 27 cm; lungime femur: aprox. 32 cm; brațele: antebrățele aduse deasupra bazinului și așezate paralel; mâna stângă atinge bazinul. Umplutura gropii: pământ negru afânat cu bucăți de cărămidă, țiglă și mortar. Adâncimea: -150 cm. Încadrare: post anul 1500. Fără inventar.

M20: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: *infant* (1-2 ani). Starea scheletului: *in situ* s-au păstrat un fragment din calota craniană, un femur, parte din bazin, câteva oscioare din zona pieptului. Dimensiunea totală (ce se vede): 38 cm; dimensiuni craniu: -; dimensiune bazin: partea stângă a bazinului (osul coxal stâng) avea 4 cm; lungime femur: 7 cm; brațele: -. Umplutura gropii: pământ negru afânat cu bucăți de cărămidă, țiglă și mortar. Adâncimea: -150 cm. Încadrare: post anul 1500. Fără inventar.

M21: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: copil (adolescent). Starea scheletului: întreg. Dimensiunea totală (ce se vede): 120 cm; dimensiuni craniu: 26x14 cm; dimensiune bazin: 22 cm; lungime femur: 30 cm; brațele: antebrățele nu s-au păstrat *in situ*. Umplutura gropii: pământ negru afânat cu bucăți de cărămidă, țiglă și mortar. Adâncimea: -130 cm. Încadrare: post anul 1500. Fără inventar.

M22: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: *in situ* s-au păstrat parte din bazin, parte din femurul stâng, os al gambei partea stângă; de la bazin în sus intră în profilul vestic. Dimensiunea totală (ce se vede): 48 cm; dimensiuni craniu: -; dimensiune bazin: -; lungime femur: aprox. 30 cm; brațele: nu s-au păstrat antebrățele, dar degetele mâinilor sunt pe bazin. Umplutura gropii: pământ negru afânat cu bucăți de cărămidă, țiglă și mortar. Adâncimea: -133 cm. Încadrare: post anul 1500. Fără inventar. Obs.: M22 a fost deranjat din vechime de groapa lui M21.

M23: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: *in situ* avem craniul și puțin din brațul drept și câteva coaste; mormântul intră în profilul estic. Dimensiunea totală (ce se vede): 28 cm; dimensiuni craniu: 15x20 cm; dimensiune bazin: -; lungime femur: -; brațele: -. Umplutura gropii: pământ negru afânat cu bucăți de cărămidă, țiglă și mortar. Adâncimea: -136 cm. Încadrare: post anul 1500. Fără inventar.

M24: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: copil. Starea scheletului: lipsesc craniul, brațul stâng, coastele de pe parte dreaptă. Dimensiunea totală (ce se vede): 60 cm; dimensiuni craniu: -; dimensiune bazin: 17 cm; lungime femur: 17 cm; brațele: antebrățele aduse deasupra bazinului și așezate paralel. Umplutura gropii: pământ negru afânat cu bucăți de cărămidă, țiglă, mortar, cuie de sicriu, alte oase. Adâncimea: -136 cm. Încadrare: post anul 1500. Fără inventar.

M25: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: lipsește craniul, iar partea inferioară a oaselor gambei intră sub M23. Dimensiunea totală (ce se vede): 134 cm (fără craniu și partea inferioară a oaselor gambei); dimensiuni craniu: -; dimensiune bazin: 30 cm; lungime femur: 39 cm; brațele: antebrațele aduse deasupra bazinului și așezate paralel. Umplutura gropii: pământ negru afânat cu bucăți de cărămidă, țiglă, mortar, pietre, cuie de sicriu. Adâncimea: -146 cm. Încadrare: post anul 1500. Fără inventar.

M26: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: *in situ* au fost surprinse oasele de la bazin în jos, în timp ce oasele de la bazin spre craniu au rămas în profilul estic. Dimensiunea totală (ce se vede): 97 cm; dimensiuni craniu: -; dimensiune bazin: 34 cm; lungime femur: 44 cm; brațele: antebrațele erau aduse pe bazin cu degetele mâinii așezate pe bazin. Umplutura gropii: pământ negru afânat cu bucăți de cărămidă, țiglă, mortar, cuie de sicriu. Adâncimea: -162 cm. Încadrare: post anul 1500. Fără inventar.

M48: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: lipsesc craniul și partea dreaptă din vechime; intră sub contrafort cu oasele gambei; la oasele gambei a ieșit un maxilar. Obs.: tăiat de groapa lui M49. Dimensiunea totală (ce se vede): 120 cm; dimensiuni craniu: -; dimensiune bazin: -; lungime femur: 41 cm; brațele: antebrațele întinse pe lângă corp. Umplutura gropii: pământ negru cu urme de cărămidă și urme de mortar. Adâncimea: -170 cm. Încadrare: ante anul 1500. Fără inventar.

M49: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: *in situ* surprinse oasele picioarelor. Obs.: a tăiat mormintele M48 și M50. Dimensiunea totală (ce se vede): 80 cm; dimensiuni craniu: -; dimensiune bazin: -; lungime femur: 37 cm; brațele: -. Umplutura gropii: pământ negru cu urme de cărămidă și urme de mortar. Adâncimea: -165 cm. Încadrare: ante anul 1500. Fără inventar.

M50: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: tăiat de M49; intră sub contrafort. Dimensiunea totală (ce se vede): -; dimensiuni craniu: -; dimensiune bazin: -; lungime femur: -; brațele: -. Umplutura gropii: pământ negru cu urme de cărămidă și urme de mortar. Adâncimea: -170 cm. Încadrare: ante anul 1500. Fără inventar.

M51: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: partea dreaptă tăiată de groapa lui M26; partea inferioară a oaselor gambei intră în profilul estic. Obs.: tăiat de groapa lui M26. Dimensiunea totală (ce se vede): 146 cm; dimensiuni craniu: 16x12 cm; dimensiune bazin: aprox. 30 cm; lungime femur: 44 cm; brațele: antebrațele aduse spre bazin și mâinile încrucișate pe bazin. Umplutura gropii: pământ negru cu urme de cărămidă și urme de mortar. Adâncimea: -168 cm. Încadrare: ante anul 1500. Fără inventar.

M52: orientare NV-SE; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: de la bazin în sus intră în profilul vestic; mormânt târziu. Obs. 1: groapa sa a tăiat M56. Obs. 2: groapa sa taie toate orizonturile de înmormântare. Dimensiunea totală (ce se vede): 98 cm; dimensiuni craniu: -; dimensiune bazin: 22 cm; lungime femur: 38 cm; brațele: antebrațele par a fi fost aduse spre bazin și încrucișate. Umplutura gropii: bucăți de cărămidă, mortar, var, cuie de sicriu, alte oase. Adâncimea: -174 cm. Încadrare: târzie. Fără inventar.

M53: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: craniul și partea dreaptă a scheletului sunt tăiate din vechime; de la bazin intră în profilul estic. Dimensiunea totală (ce a mai rămas): 60 cm; dimensiuni craniu: -;

dimensiune bazin: 40 cm; lungime femur: -; brațele: antebrațele aduse deasupra bazinului și așezate paralel. Umplutura gropii: pământ negru cu urme de cărămidă și urme de mortar. Adâncimea: -160 cm. Încadrare: ante anul 1500. Fără inventar. M56: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: copil. Starea scheletului: tăiat de gropile mormintelor M52 și M57; s-au păstrat un fragment din calota craniană, brațul drept și câteva coaste. Obs.: tăiat de gropile lui M52 și M57. Dimensiunea totală (ce se vede): 34 cm; dimensiuni craniu: -; dimensiune bazin: -; lungime femur: -; brațele: -. Umplutura gropii: pământ negru fără materiale. Adâncimea: -164 cm. Încadrare: ante anul 1500. Fără inventar.

M57: orientare E-V; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: *in situ* sunt surprinse oasele de la bazin în jos; restul oaselor intră în profilul estic. Obs.: partea inferioară a oaselor gambei drepte tăiată de M52. Dimensiunea totală (ce se vede): 106 cm; dimensiuni craniu: -; dimensiune bazin: 34; lungime femur: 45 cm; brațele: -. Umplutura gropii: pământ negru afânat cu bucăți de cărămidă, mortar, var, piatră, cuie de sicriu, alte oase. Adâncimea: -180 cm. Încadrare: târziu. Fără inventar.

M63: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: s-au mai păstrat 5 vertebre, antebrațul stâng, oase ale gambei stângi. Obs.: deasupra lui M56 este M49; posibil să fi fost atins de groapa lui M49. Dimensiunea totală (ce se vede): ?; dimensiuni craniu: -; dimensiune bazin: -; lungime femur: -; brațele: -. Umplutura gropii: pământ negru cu urme slabe de cărămidă. Adâncimea: -167 cm. Încadrare: secolele XIV-XV. Fără inventar.

M64: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: craniul tăiat din vechime; brațul drept scos la săpat; intră în profilul estic din zona genunchiului. Dimensiunea totală (ce se vede): 85 cm; dimensiuni craniu: -; dimensiune bazin: 28; lungime femur: aprox. 27 cm (nu este întreg *in situ*); brațele: întinse pe lângă corp; mâna stângă are degetele pe femurul stâng sub bazin; mâna dreaptă la fel are degetele pe femurul drept sub bazin. Umplutura gropii: pământ negru cu urme slabe de cărămidă și mortar. Adâncimea: -184 cm. Încadrare: secolele XIV-XV. Fără inventar.

M65: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: copil (2-4 ani). Starea scheletului: aproape întreg, craniul se află în profil vestic. Obs.: se află sub M66. Dimensiunea totală (ce se vede): 82 cm; dimensiuni craniu: -; dimensiune bazin: -; lungime femur: 24 cm; brațele: întinse pe lângă corp. Umplutura gropii: pământ negru cu urme de cărămidă și mortar. Adâncimea: -172 cm. Încadrare: secolele XIV-XV. Fără inventar.

M66: orientare V-E; tip mormânt: dublu (mamă-M66a și copil-M66b); gen: adult (F) și bebeluș.

- M66a: adult. Starea scheletului: intră în profilul vestic de la bazin în sus. Obs.: tăiat de gropile lui M52 și M57. Dimensiunea totală (ce se vede): 100 cm; dimensiuni craniu: -; dimensiune bazin: 32; lungime femur: 40 cm; brațele: -. Umplutura gropii: pământ negru cu urme slabe de cărămidă și mortar. Adâncimea: -168 cm. Încadrare: secolele XIV-XV. Fără inventar.
- M66b: copil (bebeluș). Starea scheletului: întreg. Obs.: oase mici și friabile. Dimensiunea totală (întreg): 50 cm; dimensiuni craniu: 12x11 (craniul e turtit); dimensiune bazin: aprox. 6 cm; lungime femur: 8 cm; brațele: încrucișate pe bazin. Umplutura gropii: pământ negru cu urme

slabe de cărămidă și mortar. Adâncimea: -168 cm. Încadrare: secolele XIV-XV. Fără inventar.

M67: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: tăiat de groapa lui M26; se află sub M66; a tăiat mormântul M68; lipsesc oasele gambei, care au fost scoase de muncitori. Dimensiunea totală (ce se vede): 140 cm; dimensiuni craniu: -; dimensiune bazin: -; lungime femur: 40; brațele: întinse pe lângă corp; degetele de la mâna stângă ating femurul stâng sub bazin. Umplutura gropii: pământ negru cu urme slabe de cărămidă și mortar, cuie de sicriu și urme de lemn de la sicriu. Adâncimea: -164 cm. Încadrare: secolele XIV-XV. Fără inventar.

M68: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: tăiat de la bazin în sus de M67; intră în profilul estic. Dimensiunea totală (ce se vede): 43 cm; dimensiuni craniu: -; dimensiune bazin: -; lungime femur: aprox. 32 cm; brațele: -. Umplutura gropii: pământ negru cu urme slabe de cărămidă și mortar. Adâncimea: -164 cm. Încadrare: secolele XIV-XV. Fără inventar.

Stratigrafia profilului estic este compusă din vegetal, urmat de un nivel format din pământ negru-cenușiu cu bucăți de cărămidă, mortar, piatră și fragmente de țiglă. Sub acesta vine nivelul de înmormântări în care umplutura gropilor este din pământ negru afânat cu bucăți de cărămidă și urme de mortar. Urmează un alt nivel de înmormântări, timpuriu, în care umplutura gropilor este din pământ negru cu urme de mortar alb, pigment de cărămidă și fragmente ceramice (din nivelul preistoric); acest nivel de înmormântare a atins stratul preistoric prin urmare întâlnim numeroase fragmente din această perioadă. Ultimul strat este nivelul preistoric unde avem pământ brun afânat cu ceramică preistorică și urme de cărbune.

Tot în profilul estic observăm fundația contrafortului care se termină la -120-126 cm față de nivelul actual, iar sub talpa contrafortului, înspre fundația navei, avem un pământ negru cu fragmente de ceramică, la aprox. 60 cm față de fundația navei, înspre sud, pământul negru conține urme de mortar și avem gropi de morminte. Sub pământul negru și acest nivel de înmormântare pământul este brun afânat cu ceramică preistorică și urme de cărbune, nivel care continuă pe profilul estic înspre sud și prezentat în rândurile de mai sus, atins de înmormântări timpurii.

Complexul preistoric se observă în profil în ultimul nivel, fiind parte a nivelului cu pământ brun afânat, ceramică și cărbune. Nivelul complexului arată un lut galben cu urme de cenușă.

Stratigrafia profilului vestic nu diferă de cea a profilului estic. Sub nivelul vegetal (1) este un nivel de pământ negru-cenușiu cu bucăți de cărămidă, mortar, piatră și fragmente de țiglă (2). Înspre fundația navei pământul conține o densitate de bucăți de cărămidă și mortar, densitate observată și înspre sud (3). Nivelul de înmormântare târziu conține în umplutura gropilor pământ cu bucăți de cărămidă și mortar (19), dar înspre fundația navei pământul este amestecat cu mult mortar alb și bucăți mici de cărămidă (6). Sub acest nivel urmează un strat de pământ negru cu urme de mortar alb, pigment de cărămidă și fragmente ceramice (7). Stratul preistoric (8) este un pământ brun afânat cu ceramică preistorică și urme de cărbune. Înspre fundația navei s-a făcut un mic sondaj pentru a verifica stratul de sub complexul preistoric, iar acest strat conține un pământ negru cu urme de galben și ceramică doar imediat sub complex.

C8

Dimensiuni 1,5x3m. C8 a fost trasată pe latura de sud a corului, la al doilea contrafort, numerotând de la vest la est. Cercetarea a vizat relația dintre fundația contrafortului și a corului, adâncimile acestora și dacă au avut alte faze de construcție.

În urma investigației s-a constatat că cele două fundații se țin și sunt la aceeași adâncime în sol, conțin piatră de diferite dimensiuni având ca liant mortar. Tălpile ambelor fundații sunt la -200-204 cm adâncime față de nivelul actual. Fundațiile au un ușor decroș (de 10 cm). Fundația contrafortului a suferit o modificare fiind supraînălțată. De la acest decroș al fundației a fost adăugat încă un nivel de pietre prinse cu mortar, printre care și bolovani fasonați, nivel înalt de 60-64 cm, peste care vine elevația. Aceeași situație se observă și la fundația corului care se încheie într-un brâu din piatră fasonată. Fundațiile corului și a contrafortului se țin în ambele etape, îmbinarea fiind precisă.

În urma cercetării au fost dezvelite trei morminte: M35, M36, M37. Acestea fac parte dintr-un orizont târziu și sunt fără inventar.

Descrierea mormintelor:

M35: orientare E-V; tip mormânt: individual; gen: copil (3 ani). Starea scheletului: s-au păstrat doar femurele și urmele de la sicriu. Dimensiunea totală (ce se vede): 40 cm; dimensiuni craniu: -; dimensiune bazin: -; lungime femur: aprox. 20 cm; brațele: -. Umplutura gropii: pământ negru afânat cu bucăți de cărămidă și mortar. Adâncimea: -122 cm. Încadrare: târzie. Fără inventar.

M36: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: adult. Starea scheletului: craniul a fost atins în timpul săpăturii; de la bazin în jos intră în profilul estic. Dimensiunea totală (ce se vede): 62 cm; dimensiuni craniu: 22x16 cm; dimensiune bazin: 20 cm; lungime femur: aprox. 32 cm; brațele: antebrățele par a fi fost întinse pe lângă corp. Umplutura gropii: pământ negru afânat cu bucăți de cărămidă, piatră și mortar. Adâncimea: -138 cm. Încadrare: târzie. Fără inventar.

M37: orientare V-E; tip mormânt: individual; gen: copil (7-10 ani). Starea scheletului: tăiat de M36; craniul era turtit; oasele gambei intră în profilul estic. Obs.: craniul era orientat spre stânga. Dimensiunea totală (ce se vede): 72 cm; dimensiuni craniu: 16x20 cm; dimensiune bazin: 18 cm; lungime femur: aprox. 32 cm; brațele: antebrățele par a fi fost întinse pe lângă corp. Umplutura gropii: pământ negru afânat cu bucăți de cărămidă, piatră și mortar. Adâncimea: -138 cm. Încadrare: târzie. Fără inventar.

Stratigrafia profilului estic arată un nivel vegetal (1), urmat de un strat compus din pământ cu bucăți de cărămidă și mortar (2), apoi un nivel de înmormântare care străpunge două straturi: unul de pământ cu bucăți de țiglă și mortar (3) și celălalt din pământ cu bucăți de cărămidă și țiglă, mortar și oase umane (4).

Stratigrafia surprinde fundația contrafortului și a navei, care au talpa la aproximativ aceeași adâncime față de nivelul actual de călcare: -200-204 cm. De asemenea stratigrafia arată că fundația contrafortului are două etape de construcție, așa cum arată și decroșul. Etapa mai târzie (probabil rezultată în urma modificărilor la cor) este la nivelul celui de al doilea strat (pământ cu bucăți de cărămidă și mortar). Aceleași două etape de construcții se văd și pe fundația navei, unde etapa timpurie formează un decroș, peste care a fost ridicată apoi elevația. Ambele fundații (ale navei și a contrafortului) se țin, în ambele etape.

Stratigrafia profilului vestic arată sub nivelul vegetal (1) un strat de pământ cu bucăți de cărămidă și mult mortar (2). Apoi un strat de pământ cu bucăți de țiglă și mortar (3). Nivelul de înmormântări este sub acest strat, iar umplutura gropilor mormintelor conține pământ cu bucăți de cărămidă și țiglă, mortar și oase umane (4). Sub nivelul de înmormântări este un pământ negru cu urme de mortar (5), iar sub acesta un pământ negru cu ceramică preistorică (6).

C9

Dimensiuni: 1.5x1.5 cm. Caseta a fost trasată doar pentru a verifica dacă fundația descoperită în C6 continuă spre vest, ceea ce nu a reieșit până la adâncimea de -60 cm (fundația descoperită în C6 a reieșit la -46 cm). Caseta este la 5 m vest de C6.

Concluzii

Rezultatele săpăturilor din anul 2021 arată că planimetria bisericii nu a suferit modificări importante. Pe latura de sud, talpa fundația navei este la aprox. -220 cm față de nivelul actual, iar talpa corului la aprox. -204 cm față de nivelul actual. Diferența de adâncime poate rezulta din diferența de nivel a stratului vegetal actual. Dar în privința contraforților situația este alta. Fundația contrafortului de la cor se țese cu fundația corului, iar tălpile ambelor fundații sunt la aceeași adâncime (aprox. -204 cm). Însă la navă situația este diferită. Fundația contrafortului nu se țese cu cea a navei și adâncimile sunt diferite: talpa fundației navei este la aprox. -220 cm, iar cea a contrafortului la aprox. -124 cm. Contrafortul a fost adăugat mai târziu. De asemenea trebuie reținut că biserica are contraforți la navă doar pe latura de sud, nu și pe cea de nord.

Corul și contrafortul cercetat în C8 prezintă un decroș, lat de aproximativ 10 cm, ceea ce arată o modificare ulterioară a acestora. Istoriografia arată că la începutul sec. al XVI-lea corul a fost supraînălțat cu un nivel fortificat format din guri de tragere, iar contraforții au fost prelungiți (Fabini 2012, p. 130). Acest fapt rezultă în urma săpăturii din C8.

Literatura de specialitate consideră că biserica a fost ridicată în secolul al XIV-lea, a suferit modificări la începutul secolului al XVI-lea, iar în secolul al XVIII-lea au fost modificate colateralele bisericii, tribunele fiind adăugate peste acestea, ceea ce a rezultat în faptul că nava principală și colateralele sunt sub același acoperiș.

Stratigrafia arată sub nivelul vegetal trei straturi cu cărămidă, mortar și țiglă. Un strat aflat imediat sub cel vegetal, urmat apoi de un strat în care sunt și înmormântări și un strat format din pământ negru fără cărămidă, dar cu urme de mortar. Corelând cu informația istorică rezultă că ultimul strat, cel cu pământ negru și urme de mortar este de la construcția bisericii în secolul al XV-lea, ridicată probabil în prima jumătate a acestui secol. Stratul cu pământ amestecat cu cărămidă, țiglă și mortar este de după anul 1500, iar stratul de sub cel vegetal de la modificările din secolul al XVIII-lea, fiind un strat cu cărămidă și mortar.

În privința înmormântărilor situația este următoarea:

1. Cel mai vechi orizont de înmormântare, din secolele XIV-XV, cu umplutura gropii din pământul negru cu urme de mortar și de cărămidă (pigment de mortar și cărămidă), aflat la -160-180 cm față de nivelul actual.
2. Un orizont de înmormântare târziu post- anul 1500 cu morminte aflate la -130-150 cm față de nivelul actual și cu umplutura gropii din pământ cu bucăți de cărămidă, țiglă și mortar.

3. Nivelul de înmormântare târziu din secolul al XVIII-lea prezintă gropi foarte adânci, pornite de la suprafața celui de al treilea strat și a căror gropi au atins alte morminte mai vechi, cu umplutura gropii din pământ cu cărămidă și mortar.

4. Se observă opt moduri de așezarea a mâinilor defuncților:

- Cu antebrațele așezat paralel unda de alta și depuse deasupra bazinului: C6 – M29, M31, M42, M44, M45, M47; în C7 – M18, M19, M24, M25, M53.
- Cu antebrațele încrucișate deasupra bazinului: C6 – M33, M46.
- Cu brațele întinse pe lângă corp: C6 – M39, M69; în C7 – M48, M64, M65, M67; în C8 – M36, M37.
- Cu brațele așezate pe bazin: C6 – M16, M58; în C7 – M22, M26.
- Cu brațele așezate pe bazin și mâinile încrucișate: C7 – M51, M52.
- Cu antebrațele încrucișate pe bazin: C6 – M30, M38; în C7 – M66b.
- Cu antebrațul drept dus pe bazin și antebrațul stâng întins pe lângă bazin: C6 – M54.
- Cu mâinile așezate sub bazin: C6 – M60.

Cronologia relativă arată o primă etapă de construcție, inițială, când a fost ridicată biserica și de care ține orizontul de înmormântare timpuriu din secolele XIV-XV. O a doua etapă cu modificări la corul bisericii de care ține al doilea orizont de înmormântare. Putem vorbi și de a treia etapă care grupează modificări a navei bisericii prin renunțarea la colaterale și de care se leagă înmormântările târzii cu gropi foarte adânci.

Aceste cercetări arheologice au relevat și alte descoperiri ce nu țin de biserică, fiind vorba de artefacte din preistorie și posibil din evul mediu timpuriu (ceramica încă nu a fost analizată), și anume în C6 sub nivelele de înmormântări au ieșit două cuptoare, ce țin de o perioadă anterioară bisericii. De asemenea în C7 tot sub nivelul de înmormântări a ieșit ceea ce pare o locuință din preistorie, cel mai probabil din epoca timpurie a epocii fierului.

Bibliografie

Izvoare

Ub - *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenburgen*.

DIR – *Documente privind Istoria Românilor*.

Lucrări de specialitate

Crîngaci-Țiplic, Maria, „*Oaspeții germani*” în *sudul Transilvaniei. Istorie, arheologie și arhitectură (secolele XII–XIII)*, București, 2011.

Fabini, Hermann, *Atlas der siebenbürgisch-sächsischen Kirchenburgen und Dorfkirchen*, Bde. I-II, Heidelberg, Hermannstadt, 1998

Fabini, Hermann, *Universul cetăților bisericesti din Transilvania*, Sibiu, 2012.

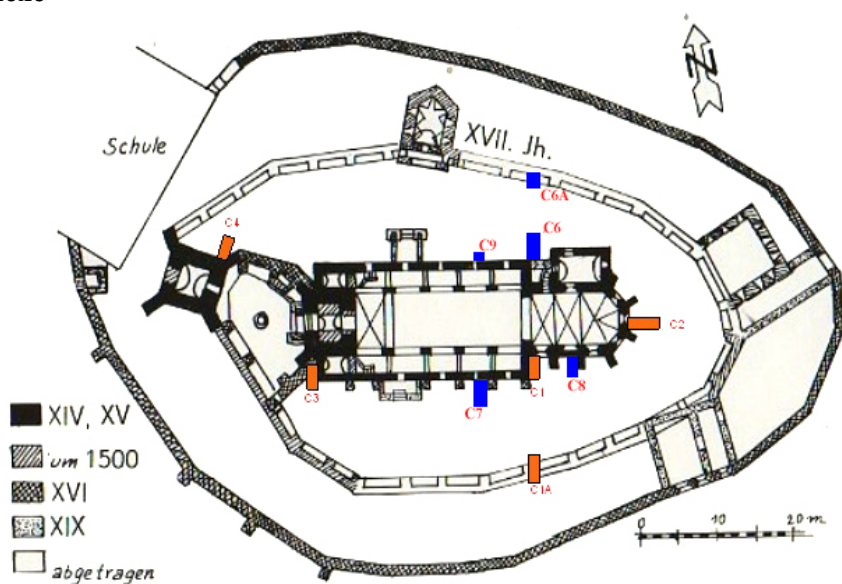
Fabrițius Dancu, Juliana - *Sachsische Kirchenburgen in Siebenburgen*, Zeitschrift Transilvania, Sibiu, 1983.

Horvath, Walter, *Siebenburgish-sachsische Kirchenburgen baugeschichtlich untersucht und dargestellt*, Sibiu, 1940.

Luca, Sabin Adrian, Pinter Zeno Karl, Georgescu Adrian, *Repertoriul arheologic al Județului Sibiu*, Sibiu, 2003.

Vătășianu, Virgil, *Istoria artelor feudale în țările române*, I, 1959

Anexe

Plan de situație cu amplasarea unităților arheologice. Cu portocaliu unitățile arheologice din 2018, cu albastru cele din 2021.

A

B

C6. Fundație veche (posibil de sacristie) descoperită la -45 cm adâncime. A – vedere dinspre est; B – vedere dinspre vest.

C6. Mormintele M27-M33, M38-M40.

C6. Detaliu cu M41 (-110 cm) aflat sub M38-M39 (-100 cm). Mormintele M45-M47.

C6. Cele două cuptoare ieșite sub ultimul nivel de înmormântări. Detaliu profil cuptor 2.

C6A. Vedere dinspre nord cu ceramica și cărbunele din jurul ei. Detaliu cu ceramica *in situ*.

C6A. Câteva din fragmentele de ceramică după curățare. Golirea complexului preistoric - vedere dinspre nord.

C7. Mormintele M18-M21 și mormintele M23-M25.

C7. Mormintele M48-M53 și M56-M57 și mormintele M63-M68.

C7. Complex preistoric.